

Η ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΩΣ ΠΑΡΑΓΩΓΟΣ ΜΑΘΗΣΙΑΚΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ ΜΕ ΚΕΝΤΡΟ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΚΑΙ ΜΑΘΗΣΗΣ (ΚΕΔΙΜΑ)

Γέγιου, Α. (MSc), Ζορμπά. Ι. (MA, PhD), Παπαϊωάννου, Α. (MRes, PhD)

Βιβλιοθήκη & Κέντρο Πληροφόρησης Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Ρόλος: ο βιβλιοθηκονόμος εκπαιδευτής

Η μετεξέλιξη του ρόλου των βιβλιοθηκών –ειδικά στον ακαδημαϊκό κλάδο– δεν εξαιρείται από τη νομοτελειακή φύση της αλλαγής. Η αυξανόμενη ανάγκη για συνεχή κατάρτιση και αυτομόρφωση σε ένα διαρκώς αναπτυσσόμενο πληροφοριακό περιβάλλον καθιστά ζητούμενο την ανάπτυξη προηγμένων δεξιοτήτων διαχείρισης της πληροφορίας ως μία αντίστοιχα διαρκή δραστηριότητα (Secker & Coonan, 2012). Η Feekey (2017), μελετώντας τη θέση των δεξιοτήτων της πληροφοριακής παιδείας, στο πλαίσιο του επαγγελματικού και ακαδημαϊκού εγγραμματισμού, αναγνωρίζει τους κοινούς τόπους και τοποθετεί το ρόλο της βιβλιοθήκης ως παραγωγό και διαθέτη μαθησιακού περιεχομένου στον πυρήνα του. Η πληροφοριακή παιδεία, ως ένας από τους δύο βασικούς πυλώνες ανάπτυξης υπηρεσιών ακαδημαϊκής βιβλιοθήκης και μάλιστα σε συνεργασία με άλλες ακαδημαϊκές δομές, δεν είναι ούτε θεωρητικά ούτε πρακτικά καινοτομία (Rader, 2001). Ωστόσο, η κρισιμότητά της είναι αυτή που μετατοπίζει τη βαρύτητά της· την καθιστά ιδιαίτερα επιβεβλημένη σε συνδυασμό με τη σταδιακή καθιέρωση της ψηφιακής διάχυσης και διάθεσης επιστημονικών πηγών. Μάλιστα, το καθεστώς της Ανοικτής Πρόσβασης προσθέτει ένα επιπλέον διευρυμένο και δυναμικό εκπαιδευτικό πεδίο. Ο ρόλος του ακαδημαϊκού βιβλιοθηκονόμου έχει μετατοπιστεί (ALA, 2017) ή αναγνωρίζεται ως ανάγκη να μετατοπιστεί από τον «βιβλιοθηκονόμο οδηγίων» (instruction librarian) σε «βιβλιοθηκονόμο εκπαιδευτή» (teaching librarian) (Bowles-Terry & Donovan, 2016), δημιουργώντας κατά συνέπεια νέες θέσεις εργασίας όπως «Teaching and Learning Co-ordinator» όσον αφορά τουλάχιστον το Ηνωμένο Βασίλειο (Gornall, 1999).

Διεύρυνση ρόλου: ο βιβλιοθηκονόμος παραγωγός πληροφοριακού περιεχομένου και εκπαιδευτικός συνεργάτης

Πρόσφατη βιβλιογραφία αναδεικνύει ότι ο ρόλος του επαγγελματία της πληροφόρησης διευρύνεται σε παραγωγό μαθησιακού περιεχομένου για τη διαχείριση της επιστημονικής πληροφορίας, σε εκπαιδευτή διδασκόντων, αλλά και σε εκπαιδευτικό συνεργάτη. Έτσι, συμβάλλει ποιοτικότερα στην επίτευξη των στόχων που θέτουν τα πανεπιστήμια. Έρευνα στις ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες του Purdue University (Flierl κ.ά., 1999) ανέδειξε ότι οι βιβλιοθηκονόμοι είναι ικανοί να συμμετέχουν σε προγραμματισμό εκπαιδευτικού έργου πληροφοριακής παιδείας κατά την ανάπτυξη των τμηματικών προγραμμάτων σπουδών. Τα οφέλη της ενσωμάτωσης του πληροφοριακού εγγραμματισμού σε επιστημονικά προγράμματα σπουδών έχουν αναγνωριστεί ειδικά στις χώρες της Βορείου Αμερικής. Οι μέθοδοι αναζήτησης επιστημονικής πληροφορίας αποτελούν αντικείμενο κατάρτισης του διδακτικού προσωπικού από το προσωπικό των βιβλιοθηκών (Hammons, 2020 & Flierl κ.ά., 2019). Σε έρευνα του Baer (2021) αναδείχθηκε στην πράξη το πολυσχιδές έργο των βιβλιοθηκονόμων ως παραγωγών μαθησιακού περιεχομένου και ως συντελεστών ανάπτυξης προγραμμάτων εκπαίδευσης, τα οποία διατέθηκαν τόσο στο πλαίσιο του έργου των βιβλιοθηκών, όσο και των πανεπιστημιακών τμημάτων με τη συνεργασία πάντα των διδασκόντων. Τα αποτελέσματα της έρευνας αναδεικνύουν, ακόμα, ένα μεγάλο πλέον ποσοστό βιβλιοθηκονόμων να αναγνωρίζει τον ρόλο του και ως εκπαιδευτικό, πέρα του παραδοσιακά διεκπεραιωτικού.

Ζητούμενο: εμπλουτισμός προσόντων

Έχουν καταγραφεί παραδείγματα συνεργασιών μεταξύ ακαδημαϊκών βιβλιοθηκονόμων και τμημάτων ή άλλων εκπαιδευτικών δομών με θετικά αποτελέσματα. Ενδεικτικά, η Βιβλιοθήκη του University of Kentucky (Hartman κ.ά. 2014) ανέπτυξε ένα πρόγραμμα εκπαίδευσης εκπαιδευτών που απευθύνεται σε εργαστηριακό προσωπικό, ώστε να είναι σε θέση να υποστηρίξει την ανάπτυξη δεξιοτήτων πληροφοριακής παιδείας με θεματική εξειδίκευση σε φοιτητές. Το Tampere University of Technology (Sirilä et al., 2019), αναθεωρώντας τον σχεδιασμό της υπηρεσίας πληροφοριακής παιδείας, από το 2016 ανέπτυξε συνεργασία με το διδακτικό προσωπικό των τμημάτων, ώστε η Βιβλιοθήκη να συμμετέχει διδακτικά με καθεστώς συνδιδασκαλίας σε θέματα διαχείρισης επιστημονικού περιεχομένου εστιασμένα στις ανάγκες του κάθε μαθησιακού αντικειμένου. Στο Park University αναπτύχθηκε πλαίσιο συνεργασίας μεταξύ βιβλιοθήκης και τμημάτων μέσω των λεγόμενων CoPs (Communities of Practice) του Faculty Center. Σε αυτήν την περίπτωση οι βιβλιοθηκονόμοι αναγνωρίζονται ως εκπαιδευτικοί ισότιμα· μέλη της ομάδας του διδακτικού προσωπικού ανάπτυξης των προγραμμάτων (Handler & Hays, 2019). Το University of North Carolina Wilmington από το εαρινό εξάμηνο του 2018 διοργανώνει πρόγραμμα μέσω του οποίου εκπαιδεύεται το διδακτικό προσωπικό από βιβλιοθηκονόμους για το πώς θα ενσωματώνονται οι δεξιότητες πληροφοριακού εγγραμματος στα μαθήματα. Με αυτόν τον τρόπο βιβλιοθηκονόμοι και διδάσκοντες αντιμετωπίζουν την πληροφοριακή παιδεία ως κοινή ευθύνη και κοινό τόπο δράσης (Crowe κ.ά., 2019). Η Βιβλιοθήκη του Mount Royal University (Sharun & Smith, 2020) συνεργάστηκε με το Academic Development Centre του Ιδρύματος για την ανάπτυξη και διάθεση διεπιστημονικών μαθημάτων, τα οποία εντάσσονται στα προγράμματα σπουδών των τμημάτων. Στο University of Louisville βιβλιοθηκονόμοι συμμετέχουν στη διδακτική ομάδα ενός μαθήματος με τίτλο "Find Your Fit" (FYF)· κάθε ομάδα στελεχώνεται με επικεφαλής καθηγητές, έναν ακαδημαϊκό σύμβουλο και έναν βιβλιοθηκονόμο. Ο ρόλος κάθε μέρους είναι διακριτός, αλλά προπάντων συμπληρωματικός, ώστε να υποστηρίζεται από κοινού η μαθησιακή διαδικασία (Detmering & Payette, 2021).

Αντίστοιχα, έχει καταγραφεί αρθρογραφία με μοντέλα ανάπτυξης εκπαιδευτικών προγραμμάτων, λαμβάνοντας υπόψη τις διαφορετικές οπτικές των εμπλεκόμενων μερών· βιβλιοθηκονόμων, διδασκόντων και φοιτητών (ενδεικτικά, Bruce κ.ά., 2006; Fundator & Maybee, 2019). Η ανάγκη για ανάπτυξη διδακτικής επάρκειας από την πλευρά των επαγγελματιών πληροφορικής αναδεικνύεται ως πραγματικό έλλειμμα. Παράλληλα, αποτελεί προϋπόθεση υγιούς συνεργασίας η αναγνώριση του εκπαιδευτικού ρόλου των βιβλιοθηκονόμων από την πλευρά των διδασκόντων (Austin & Bhandol, 2013; Jackson, 2017; Julien & Pecoskie, 2013; Bewick & Corral, 2010; Albrecht & Baron, 2002). Η διάθεση ενός τυποποιημένου «γενικού μαθήματος» οδηγίων για την αναζήτηση πληροφοριακών πηγών από τη συλλογή της βιβλιοθήκης, είτε στο πλαίσιο σεμιναρίων βιβλιοθήκης είτε στο πλαίσιο μαθήματος τμήματος, είναι κατά πολύ παιδαγωγικά περιοριστικό, άρα και αναποτελεσματικό. Η ακαδημαϊκή βιβλιοθήκη καλείται να είναι ευέλικτη και σε διαρκή ετοιμότητα για ανάπτυξη και διάθεση επίκαιρου μαθησιακού περιεχομένου, το οποίο μπορεί να ενταχθεί σε ποικίλα εκπαιδευτικά πλαίσια άμεσα από τους ίδιους τους βιβλιοθηκονόμους ως εκπαιδευτές ή έμμεσα εκπαιδεύοντας τους διδάσκοντες.

Παράδειγμα: το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Την Άνοιξη του 2023 η Βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων ανταποκρίθηκε σε πρόσκληση συνεργασίας από το Κέντρο Διδασκαλίας και Μάθησης (ΚΕΔΙΜΑ - <https://ctl.unit.uoi.gr/>) για να αναπτύξει μαθησιακό περιεχόμενο σε διάφορες μορφές στο πλαίσιο των στόχων και αναγκών του ΚΕΔΙΜΑ. Με κύριο γνώμονα την αμοιβαία συνεισφορά υπογράφηκε μνημόνιο, στο οποίο ορίζεται ένα μοντέλο συνεργασίας μεταξύ των δύο οργανικών μονάδων ακαδημαϊκής υποστήριξης του Ιδρύματος. Το Κέντρο έχει ως στόχο την προώθηση της Πανεπιστημιακής Παιδαγωγικής μέσω δράσεων, που στοχεύουν στη δημιουργία μιας κοινότητας μάθησης, καινοτομίας και συνεχούς βελτίωσης του διδακτικού έργου

στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων. Υποστηρίζει τους διδάσκοντες στην ανταλλαγή και δημιουργία καλών πρακτικών μάθησης και διδασκαλίας και στην ανάπτυξη σύγχρονων και αποτελεσματικών εκπαιδευτικών δράσεων με την αξιοποίηση των Τεχνολογιών Πληροφοριών και Επικοινωνίας κατά τη διδασκαλία των πανεπιστημιακών μαθημάτων.

Ήδη από τον Ιούνιο ως τον Σεπτέμβριο του 2023 προσωπικό της Βιβλιοθήκης ανέπτυξε το σενάριο –όπως ζητήθηκε από το ΚΕΔΙΜΑ– για τρία εκπαιδευτικά βίντεο και το υλοποίησε με εξοπλισμό του ΚΕΔΙΜΑ. Αντίστοιχα, προσωπικό του ΚΕΔΙΜΑ υλοποίησε το μοντάζ και τη διάθεσή τους μέσω του δικτυακού τόπου και καναλιού youtube του Κέντρου. Το παράγωγο έργο μπορεί παράλληλα να διατεθεί ελεύθερα από τα επικοινωνιακά κανάλια και κοινωνικά μέσα της Βιβλιοθήκης. Τα πρώτα αυτά εκπαιδευτικά υλικά σε οπτικοακουστική μορφή (video) διαρκούν από επτά ως και δέκα λεπτά, διαθέτουν δυνατότητα πλοήγησης μέσα στο περιεχόμενο του βίντεο, προβάλλουν βασικά μεταδεδομένα σε μορφή τίτλων αρχής και τέλους, παρέχουν δυνατότητα επιλεκτικού υποτιτλισμού και τέλος συνοδεύονται από ανεξάρτητο προσβάσιμο για όλους αρχείο κειμένου με δομημένο το ηχητικό περιεχόμενο του βίντεο σε μορφότυπο λογισμικού ανοικτής πρόσβασης. Το μαθησιακό περιεχόμενο του κάθε βίντεο αναφέρεται σε θέματα πληροφοριακού εγγραμματισμού. Την ευθύνη για το περιεχόμενο και τα πνευματικά δικαιώματα την έχει η Βιβλιοθήκη ως παραγωγός του, η οποία διατηρεί το δικαίωμα τροποποίησης του περιεχομένου εφόσον κρίνει ότι αυτό εξυπηρετεί τους σκοπούς του Ιδρύματος και καλύπτει τις ανάγκες των μελών της ακαδημαϊκής κοινότητας την οποία υπηρετεί. Πρόκειται για μια πρόσφατη συνεργατική δράση, η οποία εξελίσσεται δυναμικά και ενισχύει το αισιόδοξο σενάριο για εδραίωση του ρόλου της βιβλιοθήκης ως παραγωγό περιεχομένου μάθησης και συνεργάτη διδασκαλίας.

Η θεματική για την ανάπτυξη του μαθησιακού περιεχομένου, το οποίο προτείνεται κάθε φορά προς το ΚΕΔΙΜΑ, προέρχεται από τον ολιστικό σχεδιασμό της Βιβλιοθήκης για την ανάπτυξη των δράσεων της στο πλαίσιο της πληροφοριακής παιδείας. Η Βιβλιοθήκη –με προσωπικό καταρτισμένο στη διδακτική ενηλίκων, στην αφηγηματική τεχνική και στην αξιοποίηση των Τεχνολογιών Πληροφορίας και Επικοινωνίας– από το ακαδημαϊκό έτος 2023-24 μεταβαίνει από την αποκλειστική διάθεση τυποποιημένων οδηγίων μίας συνεδρίας (one-shot library instruction sessions) στη διαρκή διάθεση πολυθεματικών επικαιροποιημένων συνεδριών μικρής διάρκειας. Η προσβασιμότητα περιεχομένου από όλους θεωρείται δεδομένη προδιαγραφή, όπως και η ευελιξία στις πληροφοριακές ανάγκες και στο επίπεδο πληροφοριακού εγγραμματισμού των ενδιαφερομένων. Οι συνεδρίες διατίθενται ατομικά και ομαδικά, επιτόπια και online. Μπορούν να διατεθούν μεμονωμένα ή σε ολοκληρωμένο θεματικό πακέτο συγκεκριμένης διάρκειας μετά από συμφωνία. Σε δεύτερο χρόνο, η Βιβλιοθήκη θα διερευνήσει και την πιστοποίησή τους σε αναγνωρισμένες ακαδημαϊκές μονάδες. Οι θεματικοί άξονες –όπως έχουν διαμορφωθεί μέχρι στιγμής – αφορούν στην ανάπτυξη δεξιοτήτων για μεθοδολογία αναζήτησης, ανάκτησης και διαχείρισης επιστημονικού περιεχομένου, αξιολόγηση και αξιοποίηση πληροφορίας, ανάπτυξη/δημοσίευση (προσβάσιμου) περιεχομένου, την Ανοικτή Επιστήμη και παραδοσιακά τη χρήση επιτόπιων και online υπηρεσιών βιβλιοθήκης και άλλων εκπαιδευτικών υπηρεσιών του Ιδρύματος, όπως αποτροπής λογοκλοπής και ασύγχρονης τηλεκπαίδευσης. Το μαθησιακό υλικό που αναπτύσσεται και επικαιροποιείται λειτουργεί βοηθητικά στο πλαίσιο της σύγχρονης και ασύγχρονης διδασκαλίας.

Προοπτική: ευελιξία, ανοικτότητα και συνεργατικότητα

Ακαδημαϊκοί δάσκαλοι και βιβλιοθηκονόμοι αφιερώνουν περισσότερο χρόνο από κάθε άλλη επαγγελματική ομάδα των πανεπιστημίων στη διαχείριση και προβολή πληροφοριακών πόρων και μαθησιακών εργαλείων, λαμβάνοντας υπόψη με ολιστικό τρόπο τις ανάγκες των φοιτητών και ερευνητών, καθώς και τα ιδανικά του ιδρύματος που εξυπηρετούν. Συνεπώς, είναι ωφέλιμο και οι δύο πλευρές να αποδεχτούν τη συμπληρωματική τους φύση αναφορικά με τα καθήκοντά τους και, ως εκ τούτου, να συνεργαστούν εποικοδομητικά για την εκπλήρωση του έργου τους. Στο πλαίσιο αυτής της

συνεργασίας, ο ρόλος του βιβλιοθηκονόμου είναι να μετουσιώνει τους εκπαιδευτικούς στόχους σε εμπειρία διδασκαλίας και μάθησης, συμμετέχοντας στη διδακτική διαδικασία και σχεδιάζοντας στρατηγικές παραγωγής και εκτέλεσης εκπαιδευτικών σεμιναρίων (Arua, 2011). Η πρόσκληση σε συνεργασία της Βιβλιοθήκης από το ΚΕΔΙΜΑ για ανάπτυξη μαθησιακού περιεχομένου είναι μια έμπρακτη ένδειξη ότι αναγνωρίζεται ο ακαδημαϊκός ρόλος της βιβλιοθήκης και των επαγγελματιών πληροφόρησης. Το άνοιγμα της ακαδημαϊκής βιβλιοθήκης για την ανάπτυξη συνεργατικών δράσεων έρευνας και εκπαίδευσης –θεσμοθετημένων ή μη, συστηματικών ή περιστασιακών– είναι μια πρόκληση για τη βιωσιμότητά της και την επαγγελματική προοπτική των ειδικών της πληροφορίας (information specialists). Στην όλη αυτή διαδικασία η βιβλιοθήκη οφείλει να σχεδιάζει ένα πλάνο ενεργειών ενημέρωσης και προβολής του ρόλου της εντός του ιδρύματος που ανήκει, ώστε να εκτιμήσει την ανταπόκριση του κοινού της, τα μέσα που ευνοούν τους στόχους της και τη διάθεση –θετική ή αρνητική– των ανθρώπων και των συλλογικών οργάνων με τους οποίους καλείται να συνεργαστεί.

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Albrecht, R., & Baron, S. (2002). The Politics of Pedagogy. *Journal of Library Administration*, 36(1–2), 71–96. doi: 10.1300/j111v36n01_06
- American Library Association. (2017, May 15). *Roles and Strengths of Teaching Librarians*. Ανακτήθηκε από: <http://www.ala.org/acrl/standards/teachinglibrarians>
- Arua, U. (2011). A Framework of Cooperation Between Academic Staff and Library Staff for a Meaningful University Education for Students. *Library Philosophy and Practice* (e-journal), (510). Ανακτήθηκε από: <https://digitalcommons.unl.edu/libphilprac/510>
- Austin, T & Bhandol, J (2013) The Academic Librarian: Buying Into, Playing Out, and Resisting the Teacher Role in Higher Education. *New Review of Academic Librarianship*, 19(1), 15-35. doi: 10.1080/13614533.2012.740438
- Baer, A. (2021). Academic librarians' development as teachers: A survey on changes in pedagogical roles, approaches, and perspectives. *Journal of Information Literacy*, 15(1), 26–53. doi: 10.11645/15.1.2846
- Bewick, L., & Corral, S. (2010). Developing librarians as teachers: A study of their pedagogical knowledge. *Journal of Librarianship and Information Science*, 42(2), 97–110. doi: 10.1177/0961000610361419
- Bowles-Terry, M., & Donovan, C. (2016). Serving notice on the one-shot: Changing roles for instruction librarians. *International Information & Library Review*, 48(2), 137–142. doi: 10.1080/10572317.2016.1176457
- Bruce, C., Edwards, S., & Lupton, M. (2006). Six frames for Information Literacy Education: A conceptual framework for interpreting the relationships between theory and practice. *Innovation in Teaching and Learning in Information and Computer Sciences*, 5(1), 1–18. doi: 10.11120/ital.2006.05010002
- Feekery, A. (2017, May 3). *The Feekery Information Literacy Model*. *Information Literacy Spaces*. Ανακτήθηκε από: <https://informationliteracyspaces.wordpress.com/2017/05/04/the-feekery-information-literacy-model>
- Flierl, M., Fundator, R., Reed, J. B., McGowan, B., Cai, C., & Maybee, C. (2020). Training the trainer to embed IL into curricula: Results from an action research project. *Journal of Information Literacy*, 14(1), 3–18. doi: 10.11645/14.1.2670

- Flierl, M., Maybee, C., & Fundator, R. (2019). Academic Librarians' Experiences as Faculty Developers: A Phenomenographic Study. *Communications in Information Literacy*, 13(2), 184-204. doi: 10.15760/comminfolit.2019.13.2
- Fundator, R. & Maybee, C. (2019). Academic librarians as informed learning developers. Στο Ranger K. (Επμ.). *Informed Learning Applications: Insights from Research and Practice* (Advances in Librarianship 46). Emerald. doi: 10.1108/S0065-2830201946
- Gornall, L. (1999) 'New professionals': Change and occupational roles in higher education. *Perspectives: Policy and Practice in Higher Education*, 3(2), 44-49. doi: 10.1080/13603109981847
- Hammons, J. (2020). Teaching the teachers to teach information literacy: A literature review. *The Journal of Academic Librarianship*, 46(5). doi: 10.1016/j.acalib.2020.102196
- Jackson, H. A. (2017). Collaborating for student success: An e-mail survey of U.S. libraries and writing centers. *The Journal of Academic Librarianship*, 43(4), 281-296. doi: 10.1016/j.acalib.2017.04.005
- Julien, H., & Pecoskie, J. (2013). Librarians' experiences of the teaching role: Grounded in campus relationships. *Proceedings of the Annual Conference of CAIS Actes Du congrès Annuel De l'ACSI*. doi: 10.29173/cais117
- Rader, H. B. (2001). Community & Collaboration: A new academic library model: Partnerships for learning and teaching. *College & Research Libraries News*, 62(4), 393-399. doi: 10.5860/crln.62.4.393
- Secker, J., & Coonan, E. (Επμ.). (2012). *Rethinking Information Literacy: A Practical Framework for Supporting Learning*. Facet. doi:10.29085/9781856049528